

IETS OVER DE THEOLOGIE VAN KRONIEKEN

*beknopte inleidende bijdrage aan de TSB-exegesedag
van 15 november 2003 te Apeldoorn, gewijd aan 1 Kronieken 28*

GROEIENDE BELANGSTELLING VOOR HET BOEK KRONIEKEN

Bij de gemiddelde kerkganger heeft het bijbelboek Kronieken¹ te kampen met een hardnekkig imago van saaiheid. Niet alleen klinkt de naam van het boek weinig inspirerend, maar ook de lijsten waarmee het boek begint (1 Kron. 1-9) en de opsommingen die het boek elders bevat (1 Kron. 23-27), dragen weinig bij aan het leesplezier. Bovendien wekt de plaatsing na de boeken Samuël en Koningen de indruk dat Kronieken in feite meer van hetzelfde biedt en in vergelijking met deze boeken nauwelijks nog iets nieuws te vertellen heeft.² Gedurende lange tijd heeft het boek Kronieken ook in de bijbelwetenschap nauwelijks serieuze aandacht gekregen. Algemeen werd gedacht dat dit bijbelboek vanwege zijn late ontstaanstijd niet als een betrouwbare bron zou kunnen dienen om het verloop van Israëls geschiedenis en de ontwikkeling van Israëls godsdienst in beeld te krijgen. Het oordeel over het boek Kronieken was bij velen zelfs ronduit negatief, omdat de schrijver van Kronieken de historische gegevens niet alleen sterk eenzijdig zou hebben geselecteerd, maar deze ook op grove wijze gemanipuleerd zou hebben.³

Sinds enige tijd mag het boek Kronieken, van de kant van de bijbelwetenschap, zich echter in een groeiende belangstelling verheugen.⁴ Met de opkomst van een meer op de huidige gestalte van de bijbelboeken gerichte literaire benadering, heeft men meer oog en waardering gekregen voor het eigen karakter van Kronieken.⁵ Nu dit bijbelboek niet langer langs de meetlat van onze moderne geschiedschrijving wordt gelegd en niet langer enkel op zijn historische betrouwbaarheid wordt bevraagd, is er ruimte gekomen om de eigen theologie en boodschap van het boek Kronieken op het spoor te komen.⁶ Ik verwijs in dit verband in het bijzonder naar de dissertatie van Sara Japhet, die een grondige studie biedt naar de eigen theologie en boodschap van Kronieken.⁷ Zij stelt hierin veel meer karakteristieken van het boek Kronieken aan de orde dan ik in deze inleidende bijdrage kan doen. Ik beperk mij primair tot de gegevens die van belang zijn ter voorbereiding op de exegese van 1 Kron. 28. In verband hiermee ga ik ook voorbij aan het moeilijke vraagstuk van de relatie tussen Kronieken enerzijds en de boeken Ezra en Nehemia anderzijds. Hoewel de consensus nog ontbreekt, is er een duidelijk waarneembare tendens om deze boeken niet meer zo sterk als één geheel te zien, zoals dat voorheen wel het geval is geweest en tot uitdrukking komt in het spreken over 'het Kronistisch Geschiedwerk'.⁸ Direct gevolg van deze ontkoppeling van

¹ Ik spreek bewust in enkelvoudige zin over het boek Kronieken, omdat de huidige tweedeling van het boek niet oorspronkelijk is. Zij is onder invloed van de Septuaginta ontstaan.

² Vgl. de naam *paraleipomena* 'het resterende' die het boek Kronieken in de Septuaginta heeft meegekregen. In de Hebreeuwse bijbel heeft het boek *~ymh yrbd* een meer eigen plaats, doorgaans als laatste bijbelboek van het Oude Testament.

³ Richtinggevend voor deze benadering van het boek Kronieken is in het bijzonder het werk van W.M.L. de Wette (1806), K.H. Graf (1866) en J. Wellhausen (1878) geweest.

⁴ Zie P.B. Dirksen, 'Kronieken in de recente literatuur: Een overzicht van recente publikaties betreffende Kronieken.', *NTT* 47 (1993), 6-20.

⁵ Het beginpunt van deze ontwikkeling wordt meestal gezien bij G. von Rad (*Das Geschichtsbild des chronistischen Werkes*, Stuttgart 1930), maar pas in de zeventiger jaren blijkt er sprake van een echt groeiende belangstelling voor Kronieken.

⁶ Vgl. Dirksen, *a.w.*, blz. 6: 'De vraag is niet meer wat de Kroniekschrijver ons leert met betrekking tot voor hem reeds lang vervlogen tijden, maar wat hij binnen het kader van zijn eigen situatie aan zijn tijdgenoten heeft willen zeggen. De auteur mag (weer) gewoon zichzelf zijn.'

⁷ S. Japhet, *The Ideology of the Book of Chronicles and Its Place in Biblical Thought*, Frankfurt am Main 1989

⁸ Zie S. Japhet, 'The supposed common authorship of Chronicles and Ezra-Nehemiah investigated anew', *VT* 18 (1968), 330-371 en 'The Relationship between Chronicles and Ezra-Nehemiah'. In: *VT.S*

Kronieken enerzijds en de boeken Ezra en Nehemia anderzijds, is dat het boek Kronieken niet meer zo gauw vanuit veronderstelde anti-Samaritaanse gevoelens wordt geïnterpreteerd, zoals vooral M. Noth (1943) en W. Rudolph (1955) hebben gedaan,⁹ en de eigen nadruk die het boek Kronieken op 'heel Israël' legt, meer tot zijn recht kan komen.¹⁰

THEMATISCHE EN SYSTEMATISCHE GESCHIEDSCHRIJVING

Ik heb thuis een boekje in de kast staan met de titel *Als David je vader is...*¹¹ Het is een boekje van opvangcentrum De Hoop in Dordrecht over problemen die mensen kunnen krijgen wanneer er binnen het gezin waarin zij opgroeien geen open relaties bestaan. Koning David en zijn gezin fungeren hierbij als afschrikwekkend voorbeeld. Ook in zijn gezin bestonden er geen open relaties en daarom ging er van alles fout in zijn persoonlijk leven: zonen die tegen hem in opstand kwamen ... seksueel misbruik tussen zijn kinderen waarbij David wel boos werd, maar ervoor koos om te zwijgen ... een zoon die zijn halfbroer vermoorde... Er zou zelfs nog meer te noemen zijn, zeker ook wat Davids eigen misstappen betreft. Het zal je vader maar zijn. Daar kun je een boek over schrijven.

Toch zou zo'n boek *Als David je vader is...* niet geschreven kunnen worden als je daarbij alleen het bijbelboek Kronieken ter beschikking had. In elk geval zou het dan een totaal ander boek worden. Want in Kronieken wordt ons een heel ander beeld van koning David getekend. Een veel positiever beeld. Terwijl je in het bijbelboek Samuël open en eerlijk leest ook van de zwakheden van David, van al zijn zonden en gebreken, heeft Kronieken dat bijna allemaal met opzet weggelaten. Davids bestaan als vluchteling voor koning Saul, als rovershoofdman van een stelletje ongeregeld, zijn zonde met Batseba en de moord op Uria, zijn gezinsproblemen, je komt het in Kronieken allemaal niet tegen. In Kronieken worden over koning David vrijwel alleen positieve dingen verteld.¹² Vooral besteedt Kronieken uitgebreid aandacht aan het vele werk dat David voor de bouw van de tempel heeft gedaan. Koning David wordt in dit boek voor ons neergezet als een man die vooral door één ding beheerst werd in zijn leven, namelijk zijn verlangen om voor de HERE een huis te bouwen. Hij bezit een enorme ijver voor het huis van God dat in Jeruzalem gebouwd moet worden (zie 1 Kron. 22).

Wie opmerkt dat dit bijbelboek ons al met al dus een behoorlijk eenzijdig beeld geeft van wie David is, heeft gelijk. Dat is inderdaad waar. Soms zitten er zelfs tegenstrijdigheden in, die je met wat in de boeken Samuël en Koningen wordt verteld, niet kloppend kunt krijgen. Maar daar heeft het boek Kronieken bewust voor gekozen. Je zou het kunnen vergelijken met dat wat het evangelie van Johannes doet in vergelijking met de andere evangeliën. Ook Johannes heeft er in zijn evangelie voor gekozen om bewust eenzijdig te zijn. Terwijl de andere evangelisten uitgebreid vertellen over Jezus' rondreis en werk in Galilea, vertelt Johannes juist van Jezus' bezoeken aan Jeruzalem en van zijn werk in de tempel. Johannes legt ook alle nadruk op het feit dat Jezus de Zoon van God is en daarom van tevoren precies wist wat er zou gebeuren en hoe Hij de Schriften zou vervullen. De

XLIII, Leiden 1991, 298-313. Zie ook H.G.M. Williamson, 'Did the Author of Chronicles also Write the Books of Ezra and Nehemiah?', *BibRev* 3 (1987), 56-59.

⁹ Een uitzondering vormt R. Albertz die aan Kronieken 'eine eindeutige antisamarische Zielrichtung' toeschrijft. In een latere fase dan de schrijver van Ezra-Nehemia, na het Samaritaanse schisma, zou de Kronist een poging hebben gedaan om de Judese aanspraken de enig rechtmatige voortzetting van het oude Israël te zijn, tegenover de Samaritanen te legitimeren. Zie R. Albertz, *Religionsgeschichte Israels in alttestamentlicher Zeit* 2, GAT 8/2, Göttingen 1997, blz. 605-623.

¹⁰ Zie H.G.M. Williamson, *Israel in the Books of Chronicles*, Cambridge 1977.

¹¹ Teun Stortenbeker, *Als David je vader is... Over problemen door relaties en gezagsverhoudingen binnen het gezin*, Stichting De Hoop Dordrecht 1995.

¹² Kronieken verhaalt slechts drie gebeurtenissen waarbij een minder positief beeld van David naar voren komt. Zie de opvoering van de ark uit Kirjat-Jearim (1 Kron. 13,1-14; vgl. 15,13), het verhaal van de volkstelling (1 Kron. 21) en de niet aan David verleende toestemming om de tempel te bouwen (1 Kron. 22,8; 28,3).

andere drie evangelisten laten veel meer zien van Jezus als mensenzoon, en van de worsteling die het in zijn leven gaf om te moeten lijden en sterven. Aan de opzet van zijn evangelie kun je proeven dat Johannes wat later dan de anderen, en meer reflecterend, als theoloog, over het leven van Jezus heeft geschreven.¹³ Wel, zo ongeveer heeft het boek Kronieken dat met het leven van David gedaan. Met de bedoeling om vooral het belangrijkste, zeg maar de rode draad in Davids leven naar voren te halen.

Wat Kronieken doet, is eigenlijk een vorm van thematische geschiedschrijving. Vanuit één bepaald gezichtspunt wordt de geschiedenis van Israël nog eens naverteld. En tegelijk ook geïnterpreteerd. Hierin is Kronieken niet uniek. Ook de boeken Samuël en Koningen, die niet voor niets tot de vroege profeten worden gerekend, vertellen de geschiedenis van Israëls koningen vanuit een eigen gezichtspunt. De schrijver van Kronieken is echter nog een stap verder gegaan en heeft zijn beschrijving van Israëls geschiedenis vergaand gethematiseerd. Deze thematisering komt vooral tot uitdrukking in de concentratie op het huis van David en op de tempeldienst. Kronieken benadrukt in het bijzonder ook de relatie tussen beide: de belangrijkste functie van de davidische koningen is het in stand houden van de tempeldienst en daarmee de godsdienstige structuur van het koninkrijk.

Behalve door een thematisering van Israëls geschiedenis kenmerkt het boek Kronieken zich overigens ook door een zekere systematisering van Israëls geschiedenis. Heel Israëls geschiedenis wordt zo beschreven dat de samenhang tussen iemands daden en de gevolgen daarvan steeds uitdrukkelijk naar voren komt. Dit wordt vaak aangeduid als het principe van de vergelding. Ook de boeken Samuël en Koningen gaan uit van dit principe, maar hebben daarbij meer het geheel van Israëls geschiedenis op het oog. Vanuit hun perspectief hoeft het gevolg van iemands daden niet direct in iemands eigen leven al zichtbaar te worden en is het oordeel van God vaak een reactie op een lijn die in een periode van verschillende generaties is zichtbaar geworden. Het duidelijkst is dit bij de ondergang van de beide koninkrijken van Israël, die aan een cumulatie van zonden gedurende meerdere generaties wordt toegeschreven (zie o.a. 2 Kon. 17,7-23; 21,1-18). Het perspectief van Kronieken is echter meer verwant aan dat van Deut. 24,16 en Ezech. 18,20. Daar wordt gesproken over ieders individuele verantwoordelijkheid. Op grond van ditzelfde principe maakt Kronieken er steeds weer veel werk van om te laten zien hoe koning en volk, ieder voor zichzelf, steeds de gevolgen van hun eigen daden krijgen te dragen, hetzij goed, hetzij kwaad (vgl. de verwoording van dit principe in 2 Kron. 25,4 in vergelijking met de meer juridische formulering van 2 Kon. 14,6). Ook de ondergang van Juda wordt daarom enkel beschreven in relatie tot de zonden van zijn laatste koning (zie 2 Kron. 36,11-21).¹⁴

De genoemde thematisering en systematisering samen geven het boek Kronieken een sterk homiletisch karakter.¹⁵

BOODSCHAP EN DATERING

Uit de wijze waarop Kronieken het leven van koning David en dat van zijn zoon Salomo beschrijft, blijkt al dat het vooral de tempel is, met de dienst aan JHWH die daar plaatsvindt, die in het middelpunt van de belangstelling staat. Dat is niet toevallig. De schrijver van Kronieken leefde in een tijd ruim na de ballingschap, zo'n 400-300 jaar vóór Christus.¹⁶ In die

¹³ Zie J. Dekker, *Het evangelie naar Johannes, een omstreden evangelie*, TSB-lezing januari 1999.

¹⁴ Zie over deze systematisering van Israëls geschiedenis met name Japhet, *a.w.*, 1989, blz. 150-165.

¹⁵ Meer dan eens wordt het boek Kronieken ook als een soort midrash getypeerd. Een enkeling spreekt zelfs van een theologische verhandeling. Ondanks zijn eigen aanpak en theologische interesses presenteert het boek Kronieken zich echter primair als geschiedschrijving. Zie S. Japhet, *1 Chronik*, HthKAT, Freiburg 2002, blz. 58-61.

¹⁶ Er is overigens nog steeds discussie over de precieze datering van Kronieken. Wanneer bijv. de genealogische lijsten in 1 Kron. 1-9 (eventueel ook de lijsten in 1 Kron. 23-27) als een latere toevoeging worden gezien, zoals voorheen doorgaans gebeurde (met name door M. Noth en W. Rudolph), kan men tot een vroege datering komen rond 500 v.C. In de joodse traditie wordt vaak Ezra als auteur aangewezen. De meeste exegeten gaan vandaag echter uit van een late datering aan het

tijd had Israël reeds lang geen eigen koning meer. Het was niet meer dan een provincie in het grote Perzische rijk, dat inmiddels zelf al op het punt stond door de Grieken te worden overgenomen. Maar ook al had men dus geen eigen koning meer, wel stond er in Jeruzalem de met veel pijn en moeite opgebouwde tempel. Nu ja, wat daar voor door moest gaan dan... Want deze tweede tempel haalde het niet bij de eerste tempel. Reeds bij de grondlegging waren de mensen van dat besef doordrongen (vgl. Ezra 3,12-13). Met de vroegere heerlijkheid van Salomo's tempel vergeleken, was de huidige tempel als niets in hun ogen (zie Hag. 2,4).

De schrijver van het boek Kronieken heeft er blijkbaar over nagedacht hoe hij zijn tijdgenoten, in de nadagen van het Perzische rijk, zou kunnen aansporen om de tempeldienst in ere te houden. Hij heeft dit boek o.a. geschreven om te laten zien hoe belangrijk in de geschiedenis van Israël juist de tempelbouw in Jeruzalem is geweest. Dat als het erop aankomt, niet het hebben van een eigen koning, maar het krijgen van een tempel het hoogtepunt op Gods weg met Israël is geweest. Juist in de tempel heeft God een rustplaats gecreëerd waar je Hem kon ontmoeten en waar je als vermoeide en belaste gelovige rust en vrede kon ontvangen. De schrijver van Kronieken heeft blijkbaar het gevaar gezien dat Israël het belang van deze rustplaats zou onderschatten. Hij heeft naar de pen gegrepen om vanuit de geschiedenis een krachtige oproep te doen om de HERE trouw te blijven en de tempeldienst niet te verwaarlozen. Heel het boek Kronieken is eigenlijk één grote oproep tot trouw.¹⁷

De lezers mochten zich daarbij vooral laten inspireren door het voorbeeld van koning David, die zo vol ijver was voor het huis van God. Stel je voor, zegt de schrijver van Kronieken in feite, stel je voor dat *deze* David je vader is. Laat hem maar het grote voorbeeld voor je zijn. Moet je zien wat een liefde hij had voor de HERE en hoe gedreven hij was om voor de HERE een huis te bouwen. Daar heeft David werkelijk alles voor over gehad. En als je dan zo naar David kijkt, zie dan vooral ook hoe God zelf in zijn leven aan het werk is geweest. Dat het ook Gods eigen doel was met Israëls geschiedenis om in hun midden te wonen en dat Hij daar het koningschap van David voor heeft gebruikt. God zelf heeft het leven van David steeds weer zo geleid dat het tot de bouw van een tempel in Jeruzalem zou komen, als een plaats van rust en ontmoeting. God zelf heeft David aan het begin van zijn koningschap de burcht Sion in handen gegeven (1 Kron. 11,1-9) en hem in het hart gegeven om de ark naar Jeruzalem over te brengen (1 Kron. 13,1-14; 1 Kron. 15-16). En God zelf heeft hem gezegend in zijn strijd tegen zijn vijanden (1 Kron. 14,8-17; vgl. 1 Kron. 18-20), zodat bij David het verlangen ontstond om ook voor de HERE een huis te bouwen (1 Kron. 17,1). En God zelf heeft David op een bijzondere manier ook reeds de plaats voor zijn tempel aangewezen (1 Kron. 21,1-22,1). En tenslotte heeft God zelf het zo geleid dat David nog vóór zijn dood uitgebreide voorbereidingen voor de bouw van deze tempel heeft kunnen treffen (1 Kron. 22-27). De onderliggende boodschap van dit alles omschrijf ik in mijn eigen woorden als volgt: Denk niet te gering over het hebben van een tempel in je midden, God zelf (Kronieken spreekt vaak over de naam van JHWH, maar dit staat voor Kronieken gelijk

begin van de 4^e eeuw v.C. (P.B. Dirksen, *1 Kronieken*, COT, Kampen 2003) of tegen het einde van de 4^e eeuw v.C. (Japhet, *a.w.*, 2002). De genealogische lijsten in 1 Kron. 1-9 worden tegenwoordig als een doelbewuste compositie herkent, die deel uitmaakt van het totaal-ontwerp van het boek Kronieken. Zie bijv. P.C. Beentjes, 'I en II Kronieken'. In: J. Fokkeman en W. Weren (red.), *De Bijbel Literair. Opbouw en gedachtegang van de bijbelse geschriften en hun onderlinge relaties*, Zoetermeer 2003, 435-446 (m.n. blz. 438-439).

¹⁷ Ik volg op dit punt de interpretatie van Dirksen en Japhet. Anderen zien het doel van de schrijver liggen in het beantwoorden van de vraag wie het ideale Israël vormt (S.J. de Vries, *1 and 2 Chronicles*, FOTL XI, Grand Rapids 1989) of in het leveren van een bewijs dat de cultusgemeenschap van Jeruzalem de rechtmatige voortzetting van het ideale rijk onder David en Salomo is (Beentjes, *a.w.*, 2003). Ook op dit punt bestaat er geen consensus. Vgl. Dirksen, *a.w.*, blz. 18: 'De oorzaak daarvan is het feit dat nergens expliciet wordt aangegeven wat de schrijver primair op het oog heeft, en dit alleen als een impliciet gegeven uit het boek moet worden afgeleid. Zullen wij als twintigste-eeuwse oudtestamentici op deze vraag ooit een overtuigend en eensluidend antwoord kunnen geven? De vraag stellen is hem beantwoorden.'

met JHWH zelf, zie 2 Kron. 20,8-9) hecht er belang aan om in ons midden te wonen en in dit huis van rust ieder te ontmoeten die in zijn leven vermoeid en belast is.

Opvallend is in dit verband dat Kronieken op allerlei manier grote nadruk legt op de continuïteit in Israëls geschiedenis. Het Israël in de nadagen van het Perzische rijk mag zichzelf direct in het verlengde zien liggen van het Israël uit de tijd van de eerste tempel. Het is dezelfde God die zij dienen. Dit komt mooi tot uitdrukking in het overvloedig gebruik dat juist Kronieken maakt van de aanduiding van JHWH als de God van de vaders, een aanduiding die maar liefst 27x wordt gebruikt en nergens aan de boeken Samuël en Koningen is ontleend. Met het gebruik van deze aanduiding, vaak in samenhang met het spreken over JHWH als de God van Israël, communiceert het boek Kronieken dat er door de eeuwen heen continuïteit is in de relatie tussen God en zijn volk (zie o.a. 1 Kron. 29,20). Het is vooral de tempeldienst waarin Israël zelf deze continuïteit tot uitdrukking mag brengen.

TOESPRAKEN VAN KONINGEN EN PROFETEN IN KRONIEKEN

Om de eigen boodschap en de accenten van het boek Kronieken goed in beeld te krijgen, is het belangrijk om op te merken dat de schrijver van Kronieken in zijn boek een aanzienlijke plaats heeft ingeruimd voor het weergeven van toespraken. Veel van deze toespraken kennen geen parallel in de boeken Samuël en Koningen. Dit geldt zowel waar koningen aan het woord worden gelaten, als waar de woorden van Gods profeten worden weergegeven.¹⁸ Wat Gods profeten betreft, geldt sowieso dat de schrijver van het boek Kronieken er meer kent dan zijn voorgangers. In het licht van het aanzienlijke aantal profeten dat het boek Kronieken bij name noemt en van elkaar weet te onderscheiden,¹⁹ valt echter op dat de boodschap van al deze profeten, net als die van de koningen die in dit boek aan het woord komen, vrij uniform is. Koningen en profeten roepen steeds weer op om 'JHWH te zoeken', een geliefde zegswijze van de Kronist die voor hem nauw met de tempeldienst verbonden is (zie o.a. 1 Kron. 22,19; 2 Kron. 11,16; 14,4; 15,12.13). Hierbij wordt ook keer op keer de belofte in herinnering gebracht dat Israël alleen in die weg zegen kan verwachten. Wanneer JHWH niet gezocht wordt, zal Israël daarentegen enkel onheil te wachten staan.

De uniformiteit in deze door koningen en profeten gepredikte boodschap heeft de bijbelwetenschap tot de conclusie gebracht dat het niet alleen in de beschreven koninklijke en profetische toespraken voor het grootste deel om literaire creaties van de schrijver gaat, maar dat dit ook geldt van de in Kronieken veelvuldig geïntroduceerde persoon van de profeten zelf.²⁰ Die laatste conclusie laat zich m.i. moeilijk bewijzen, omdat wij eenvoudig niet alle bronnen kennen waaruit de schrijver van Kronieken heeft kunnen putten.²¹ Op dit punt

¹⁸ Beentjes, *a.w.*, blz. 439, heeft uitgerekend dat het boek Kronieken in totaal 21 toespraken van koningen bevat en 18 toespraken van profeten. Van elke categorie blijken er slechts 4 een parallel in Samuël en Koningen te hebben. Een zelfde rekensom heeft Beentjes ook uitgevoerd voor de 8 koninklijke gebeden in Kronieken. Ook hiervan hebben er slechts 4 een eerdere parallel.

¹⁹ De profeten en zieners die in Kronieken genoemd worden zijn achtereenvolgens: Samuël (1 Kron. 9,22 e.a.), Natan (1 Kron. 17,1 e.v.), Gad (1 Kron. 21,9 e.a.), Heman (1 Kron. 25,5), de Siloniet Achia en Jedo (2 Kron. 9,29), Semaja (2 Kron. 12,5vv), Iddo (2 Kron. 13,22), Chanani (2 Kron. 16,7), Micha ben Jimla (2 Kron. 18,7), Jehu (2 Kron. 19,2), Jachaziël (2 Kron. 20,14-17), Elia (2 Kron. 21,12), Zekarja (2 Kron. 24,20), Azarja (2 Kron. 25,1), een anonieme profeet (2 Kron. 25,15v), Jesaja (2 Kron. 26,22 e.a.), Oded (2 Kron. 28,9), Asaf (2 Kron. 29,25vv), Jedutun (2 Kron. 35,15), Jeremia (2 Kron. 36,12).

²⁰ Vgl. Beentjes, *a.w.*, blz. 446: 'Hij voert daarbij opvallend veel profeten, zieners en andere door God gezonden ten tonele, die elders in het Oude Testament nergens voorkomen. Ze zijn dus (sic! JD) zuiver literaire creaties van de auteur.'

²¹ Naar de bronnen die de schrijver van Kronieken ter beschikking stonden is veelvuldig onderzoek gedaan. Zelf noemt hij er vele in zijn boek. Sommige aanduidingen zullen echter wel naar dezelfde bron bedoelen te verwijzen. De bijbelse bronnen zijn niet moeilijk te traceren: de Pentateuch, de historische boeken, Ezra-Nehemia, sommige psalmboeken, klaagliederen, en mogelijk ook bepaalde profetische geschriften (vgl. 2 Kron. 20, met Jes. 7). Over de precieze aard van de door de Kronist gebruikte buitenbijbelse bronnen bestaat geen consensus. Zie over deze problematiek van de

past ons grote bescheidenheid. Maar dat schrijvers in die dagen graag gebruik maakten van het stijlmiddel van de directe rede en dat zij vooral in het weergeven van toespraken een behoorlijke vrijheid kenden, is een verschijnsel waarvan we ook in de bijbel een paar sprekende voorbeelden kennen.²² Het zijn dan ook met name de in Kronieken beschreven toespraken die zicht geven op de eigen boodschap en accenten van de schrijver.

Deze eigen boodschap van de schrijver van Kronieken kan, zoals boven al gezegd, worden omschreven als een oproep tot trouw. De profetische toespraken in Kronieken dragen een sterk vermanend karakter. Bij wijze van voorbeeld verwijs ik naar de profetie van Azarja, de zoon van Oded, in 2 Kron. 15,1-7.²³ De weergave van zijn profetie onthult de theologische boodschap die ook de schrijver van Kronieken wil brengen. In dit verband is het opvallend dat de woorden van Azarja niet enkel tot koning Asa zijn gericht, maar nadrukkelijk tot heel Juda en Benjamin. In feite verwoordt hij de houding die van heel het volk in relatie tot God verwacht mag worden: *'De HERE is met u, zolang gij met Hem zijt; indien gij Hem zoekt, zal Hij Zich door u laten vinden; maar indien gij Hem verlaat, zal Hij u verlaten.'* (2 Kron. 15,2) Een en ander wordt vervolgens onderbouwd met een verwijzing naar de geschiedenis. Dat hierin inderdaad de eigen bedoelingen van de Kronist zichtbaar worden, blijkt uit het gegeven dat de inhoud van Azarja's profetie ook elders in het boek Kronieken op soortgelijke wijze wordt verwoord. Zo stemt het begin van deze oproep, de verzekering dat JHWH met u is, opvallend overeen met wat David in 1 Kron. 22,18 aan het adres van Salomo zegt, om hem aan te sporen de tempel voor JHWH te bouwen: *'Is niet de HERE uw God met u, en heeft Hij u niet aan alle kanten rust gegeven?'* Vervolgens zijn in het bijzonder de opdracht om JHWH te zoeken en de vermaning om Hem niet te verlaten, typerend voor de schrijver van Kronieken. Het zal in dit verband niet toevallig zijn dat de woorden van Azarja ook op dit punt vrijwel woordelijk overeenkomen met wat David tot Salomo zegt, ditmaal in 1 Kron. 28,9: *'Indien gij Hem zoekt, zal Hij Zich door u laten vinden; doch indien gij Hem verlaat, zal Hij u voor eeuwig verwerpen.'*²⁴ De oproep in 2 Kron. 15,7 tenslotte (*'Gij dan, weest sterk, en laten uw handen niet verslappen, want uw werk zal beloond worden.'*), herinneren opnieuw aan wat David tot Salomo zei, zowel in 1 Kron. 22,13 als in 1 Kron. 28,10 en 20.

Wat die laatste oproep betreft, hieraan wordt tegelijk duidelijk in welke rol de schrijver van Kronieken koning David graag ziet. Namelijk in die van Mozes. De herhaalde vermaning van David aan het adres van Salomo, om sterk en moedig te zijn (1 Kron. 22,13; 28,10.20), is namelijk ontleend aan Mozes' spreken aan het adres van Jozua (zie Deut. 31,6v; vgl. Joz. 1). Met deze analogie tilt de schrijver van Kronieken koning David op het niveau van Mozes. De overeenkomst tussen hen is niet alleen dat ze geen van beiden hun karwei hebben mogen afmaken, ondanks hun verlangen daartoe, maar vooral dat ze beiden een fundamentele rol hebben gespeeld in Gods heilspennen met betrekking tot zijn volk Israël. Zoals Mozes Israël tot aan de grenzen van het beloofde land heeft gebracht en hen met het oog op hun leven daar de wet heeft gegeven, zo heeft David Israël tot aan de plaats van de tempel gebracht en tal van voorschriften gegeven ter wille van de dienst in deze tempel. De Jong heeft David getypeerd als degene die het werk van Mozes, de exodus, tot voltooiing

beschikbare bronnen en de wijze waarop de Kronist deze heeft gebruikt, Japhet, a.w., 2002, blz. 39-49.

²² Zie bijv. de redevoeringen van de maarschalk van Sanherib in 2 Kon. 18-19. Wat de vrijheid betreft, waarmee de schrijver van Kronieken zijn bronnen gebruikte, vgl. Japhet, a.w., 2002, blz. 61: 'Die Freiheit, die der Chronist sich hier herausnimmt, könnte damit zusammenhängen, daß er sein eigenes Schreiben als inspiriert auffaßt. Nicht nur die ältere Geschichte war von Propheten verfaßt, sondern auch sein eigenes Geschicht-Schreiben war prophetisches Handeln; es ist ein authentischer Ausdruck des göttlichen Willens.'

²³ Zie de bespreking hiervan bij P.C. Beentjes, 'Prophets in the Book of Chronicles'. In: J.C. de Moor (red.), *The Elusive Prophet. The Prophet as a Historical Person, Literary Character and Anonymous Artist*, OTS XLV, Leiden 2001, 45-53.

²⁴ Ook in de woorden van andere profeten zijn vrijwel dezelfde bewoordingen terug te vinden, zie bijv. Semaja in 2 Kron. 12,5 en Zekarja in 2 Kron. 24,20.

heeft gebracht.²⁵ Deze lijn krijgt een krachtige bevestiging vanuit het boek Kronieken. Uit het gegeven dat in dit bijbelboek opmerkelijk weinig over de exodus gesproken wordt,²⁶ kan mogelijk worden afgeleid dat het werk van David, in het perspectief van Kronieken, dat van Mozes zelfs nog overtreft. Met een variant op Joh. 1,17 zou je kunnen zeggen: de wet is door Mozes gegeven, de genade en de waarheid zijn door David gekomen. In ieder geval wil Kronieken er geen onduidelijkheid over laten bestaan dat niet alleen de periode van Mozes, maar ook die van David (en Salomo) zowel een formatieve als normatieve betekenis heeft voor Israël.

PLAATSBEPALING 1 KRON. 28

Om nu het hoofdstuk van deze exegetesdag, 1 Kronieken 28, goed te verstaan, is het zinvol om eerst tot een nadere plaatsbepaling van dit hoofdstuk te komen. Globaal kunnen binnen het boek Kronieken drie verschillende boekdelen worden onderscheiden:²⁷

- A. 1 Kron. 1-9 *inleiding*
- B. 1 Kron. 10 – 2 Kron. 9 *Israëls geschiedenis onder David en Salomo*
- C. 2 Kron. 10-36 *de geschiedenis van Juda na de rijksdeling*

Binnen het tweede boekdeel nemen vooral de hoofdstukken 1 Kron. 21-29 een eigen plaats in. Met het verhaal van de volkstelling in 1 Kronieken 21, waarin de plaats van de toekomstige tempel wordt aangewezen, begint namelijk een gedeelte dat geheel aan Davids voorbereidingen voor de tempelbouw is gewijd. Dit boekdeel loopt door tot en met hoofdstuk 29. Afgezien van het inleidend verhaal van de volkstelling in 1 Kron. 21 en de samenvatting van Davids regeringstijd in 1 Kron. 29,26-30, kennen de hoofdstukken waaruit dit boekdeel is opgebouwd geen parallel in 2 Samuël en behoren zij dus tot de eigen stof van het boek Kronieken.

Centraal in 1 Kron. 21-29 staan de diverse instructies met betrekking tot de taakverdeling van de Levieten en de priesters die allen dienst deden in en rond het heiligdom, gevolgd door een overzicht van de organisatie van het volk als geheel. Aan deze instructies zijn de hoofdstukken 23 t/m 27 gewijd. Dit geheel wordt omsloten door een tweetal passages, de hoofdstukken 22 en 28, waarin David zijn zoon Salomo de tempelbouw opdraagt (zie 22,6-16 en 28,1-8) en de oversten van Israël maant om zijn zoon bij de vervulling van deze opdracht te helpen (zie 22,17-19 en 28,9-21). Bij wijze van afsluiting is daar hoofdstuk 29 aan toegevoegd, waarin de hele gemeente aanwezig is, door David wordt aangesproken, haar medewerking toezegt en in de lofprijzing van David betrokken wordt. Het geheel van Davids voorbereidingen voor de tempelbouw wordt uitdrukkelijk ingekaderd in de laatste periode van Davids leven (zie 22,5 en 29,28). Pas in 2 Kron. 1 begint het eigenlijke verhaal van Salomo.²⁸ Blijkens de opbouw van dit boekdeel moet hoofdstuk 28 dus in directe relatie tot hoofdstuk 22 worden gelezen. Op tal van punten blijkt er tussen deze hoofdstukken ook inhoudelijke en formele overeenkomst te bestaan. Om geen gras voor de voeten van de lectores weg te maaien zie ik er in deze inleidende bijdrage vanaf om dit aan de hand van voorbeelden concreet te maken.

Amstelveen, oktober 2003

Drs. Jaap Dekker

²⁵ Zie H. de Jong, *Van oud naar nieuw. De ontwikkelingsgang van het Oude naar het Nieuwe Testament*, Kampen 2002, blz. 18v. Zie ook blz. 25-26.

²⁶ Kronieken bevat slechts zinspelingen op de traditie van de exodus. Zie 1 Kron. 17,5,21; 2 Kron. 5,10; 6,5; 7,22; 20,10.

²⁷ Zie o.a. Japhet, *a.w.*, 2002, blz. 33.

²⁸ Op dit punt wijk ik af van de wijze waarop Beentjes het tweede boekdeel (1 Kron. 10 – 2 Kron 9) indeelt. Hij onderscheidt een eerste deel over Saul (1 Kron. 9,35 – 10,14), een tweede deel over David (1 Kron. 11-29) en een derde deel over Salomo (1 Kron. 28,1 – 2 Kron. 9,31). Zie Beentjes, *a.w.*, 2003.